

PRIJEVOD I PRIKAZ DOKTORSKE DISERTACIJE AKADEMIKA MEHMEDA BEGOVIĆA

Amir MAHIĆ

Medžlis Islamske zajednice Kozarac
amir.mahic@gmail.com

SAŽETAK: Doktorski rad akademika Mehmeda Begovića prvi je iz oblasti šerijatskog prava nastao iz pera evropskog muslimana. Odbranjen je i objavljen pod naslovom: *De l'Évolution du Droit Musulman en Yougoslavie*, a posvećen je razvoju institucija šerijatskog prava na području zemalja koje su u to vrijeme bile u sastavu Kraljevine Jugoslavije. Ocijenjen je najvišom ocjenom od strane komisije za odbranu i dobio je nagradu Univerziteta u Alžiru te je kao takav, 1930. godine, štampan u formi knjige. Osim uvoda i zaključaka, doktorski rad sadrži četiri tematska poglavlja posvećena: ličnom statusu muslimana, vakufskom pravu, šerijatskom sudstvu i kodifikaciji šerijatskog prava. U ovom radu istaknuta su autorova zapažanja o vrijednosti doktorskog rada akademika Begovića i dat je prikaz njegovog cjelokupnog sadržaja bez kritičkog osvrta.

Ključne riječi: Mehmed Begović, doktorski rad, šerijatsko pravo, vakuf, šerijatsko sudstvo, kodifikacija šerijatskog prava

Uvod

Mehmed Begović je svoj doktorski rad napisao na francuskom jeziku i odbranio ga na Pravnom fakultetu Univerziteta u Alžiru. Njegov mentor je bio Marcel Morand, rukovodilac katedre za šerijatsko pravo. Rad je naslovljen: *De l'Évolution du Droit Musulman en Yougoslavie*, a odbranjen je 27. juna 1930. godine. Komisija za odbranu rada je isti ocijenila najvišom ocjenom i predložila ga za univerzitetsku nagradu koju je i dobio te je, kao takav, štampan iste. 1930. godine.

U kontekstu jugoslavenskog područja, Begovićev rad je prvi doktorski rad iz oblasti šerijatskog prava. Međutim, na našem području nije značajnije tretiran do 2015. godine, dok

je za veliki broj autora frankofonskog govornog područja predstavljao nezaobilazan izvor za oblast koju je tretirao.

U ovom radu bit će predstavljene tehničke karakteristike Begovićevog doktorskog rada, njegove historijske i naučne vrijednosti te prikaz sadržaja rada bez kritičkog osvrta.

Karakteristike i struktura Begovićevog doktorskog rada

Rad je štampan u Alžiru u izdanju kuće La Thipo-litho, u formatu A5, na 184 stranice teksta, od čega se 157 odnosi na Begovićev doktorski rad, dok su u "Dodatku" priloženi prijevodi zakona i propisa koji su tretirani u radu. Na kraju rada navedeni su podaci

o korištenoj literaturi i pregled sadržaja. Pored Uvoda, rad sadrži četiri poglavlja. Uvod zauzima 27 stranica. Prvo poglavlje je najobimnije, a posvećeno je ličnom statusu muslimana i ima 45 stranica teksta. Drugo poglavlje govori o vakufu na 31 strani. Naredno poglavlje na 33 strane obrađuje oblast šerijatskog sudstva, dok je u posljednjem analizirana kodifikacija šerijatskog prava u Jugoslaviji na 11 stranica. Zaključci su izneseni nakon prethodna četiri poglavlja na posljednje tri stranice rada.

Historijske i naučne vrijednosti

Begovićev doktorski rad, osim što predstavlja prvi doktorski rad iz

oblasti šerijatskog prava jednog Bošnjaka, ujedno je i prvi doktorat iz ove oblasti jednog balkanskog i općenito evropskog muslimana. Naučni kredibilitet rada je prepoznat pri samom nastanku od strane komisije za odbranu doktorske disertacije, dok je štampanje rezultat njegove široke upotrebe od strane stranih istraživača koji su se bavili poljem primjene šerijatskog prava na području zemalja nekadašnje Jugoslavije. Rad je uveliko koristio i znameniti univerzitetski profesor Georges-Henri Bousquet (1930:203–205), koji je uslijed predstavljanja stanja i razvoja šerijatskog prava u Jugoslaviji za najrelevantniju referencu uzeo upravo Begovićevu djelo konstatujući da je “Begović pred Pravnim fakultetom u Alžiru odbranio jednu od najboljih teza za koju se javlja veliko interesiranje, a koja zaslužuje isključivo komplimente.”

Prijevod na bosanski jezik

Do 2015. godine nije postojao zvaničan prijevod niti jednog dijela Begovićevog dokorskog rada na bilo koji od jugoslavenskih jezika. Dr. Fikret Karčić je prilikom izrade svoje magistarske teze dao veoma kratak uvid u dio rada koji govori o šerijatskim sudovima, ali bez prevođenja bilo kojeg njegovog dijela. Ne-prevođenje ovog rada je moglo biti uzrokovano i okolnošću da su se šerijatskim pravom kod nas uglavnom bavili istraživači kojima je francuski jezik bio nepoznat, kao i mala dostupnost ovog djela na našem području. Na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu 2015. godine odobrena je izrada magistarskog rada koji je imao za cilj kritičko analiziranje Begovićevog dokorskog rada. Magistarska teza je odbranjena 2016. godine na istom fakultetu i istoj je od strane

magistranta priložen u vidu dodatka prijevod cjelokupnog Begovićevog dokorskog rada pod naslovom “Razvoj šerijatskog prava u Jugoslaviji”.

Prikaz sadržaja

1.1. Uvod

Uvodni dio rada je neobično obiman i ima četiri podnaslova: porijeklo i razvoj jugoslavenskih muslimana; posebne karakteristike jugoslavenskog islama; karakter mentaliteta jugoslavenskih muslimana; agrarna reforma i njene posljedice. Detaljnom analizom može se doći do zaključka da uvodni dio govori o deset međusobno povezanih tema¹ kojima autor nastoji predstaviti podneblje za koje je rad vezan.

Razvoj primjene šerijatskog prava Begović analizira od doba dolaska Osmanske države do vremena nastanka njegovog rada. Posebnu pažnju posvećuje dokumentima i periodima u kojima, nakon osamostaljenja ili odvajanja od Osmanske države, šerijatsko pravo biva u primjeni na različite načine od jedne do druge jugoslavenske države.

Shodno vremenu i prostoru nastanka rada, Begović veoma hrabro i korektno predstavlja historijski proces širenja islama na području jugoslavenskih zemalja. U tom kontekstu posebno ističe dogmatske slabosti različitih kršćanskih vjerovanja koja je poštovalo lokalno stanovništvo. Porijeklo ovdašnjih muslimana u većinskom slučaju vezuje se za slavenski etnicitet, te ističe liberalni pristup Osmanske države prema očuvanja jezika, pisma (posebno ističući kontinuiranu upotrebu bosanskog pisma – bosančice, naročito od strane visokog muslimanskog staleža u Bosni), folkloru i običaja.

muslimana prema svjetovnom obrazovanju 7. Emancipacija muslimanke 8. Uspostava Islamske vjerske zajednice Kraljevine Jugoslavije 9. Reforma vjerskih škola i 10. Reforma šerijatskog prava u pogledu ličnog statusa muslimanke. (Mahić, 2016: 19)

Muslimani, prema njemu, imaju jako kvalitetnu podlogu vjerskog obrazovanja, naročito oni u Bosni i Hercegovini. Međutim, sistem obrazovanja on smatra zastarjelim, naročito iz ugla služenja stranim jezikom kojeg lokalno stanovništvo uglavnom ne razumije. Svjetovno obrazovanje muslimana po njemu je na niskom nivou, naročito kod ženske populacije. Samim time i emancipacija žene muslimanke u novonastalom društvenom ambijentu nije na željenom nivou, a tome snažno doprinosi jak utjecaj tradicionalista na široke mase. Osvrćući se na stavove šerijatskih pravnikâ, koji djeluju unutar sudskog sistema države, Begović uviđa mogućnost reforme dijelova šerijatskog prava s ciljem poboljšanja ličnog statusa žene muslimanke. U djelovanju i stavovima reisul-uleme Čauševića nazire odlučnost pozitivnih iskoraka u segmentu reforme vjerskog obrazovanja kao i emancipacije muslimanke. Jedan dio uvoda posvećuje i predstavljanju zamišljenog organiziranja jedinstvene Islamske zajednice za cijelo područje Kraljevine Jugoslavije, ističući prednosti takvog uređenja.

1.2. Lični status

Ovo poglavlje je najobimnije, a obrađuje oblast šerijatskog porodičnog prava i podijeljeno je na pet podnaslova: Formalnosti braka; Poligamija; Pravo džebra; Puštanje i Sudski razvod.

1.2.1. Predočavajući formalnosti braka Begović prije svega ističe veliko raširenu pojavu prošnje i donošenja ženinog dara u muževu kuću koje šerijatsko pravo nije učinilo obligatnim, dok u praksi jugoslavenskih muslimana navedeno je skoro pa neizbježno. Naglašavajući negativne posljedice jednostavnog zaključivanja braka do kojeg bi došlo uslijed izjave pred svjedocima Begović piše o primjeni odluke Vrhovnog šerijatskog suda iz 1919. godine shodno kojoj se brak može isključivo zaključiti pred kadijom ili ovlaštenim imamom, koji bi naknadno brak registrirao kod nadležnog kadije. Da bi se brak mogao

¹ 1. Primjena šerijatskog zakonodavstva kroz historiju na području Jugoslavije 2. Porijeklo jugoslavenskih muslimana i proces prihvatanja islama 3. Specifičnosti jugoslavenskog islama 4. Nacionalni identitet muslimana 5. Posljedice agrarne reforme 6. Odnos

zaključiti neophodno je da vjerenica posjeduje potvrdu o bračnom statusu, te da ona ili njen opunomoćenik prisustvuju vjenčanju. Na kadiji je da provjeri identitet i dokumente, te da ustanovi da li mladenci ispunjavaju uvjete za sklapanje braka. Ukoliko su prethodne okolnosti ispunjene, kadija će uz prisustvo mjerodavnih svjedoka usaglasiti iznos mehra i eventualne specifične zahtjeve bračnog ugovora, te mladence upoznati o međusobnim pravima i obavezama supružnika. Vjenčanje će biti i formalno zaključeno nakon potvrdnih izjava mladenaca, te proučene dove i unosa u sudski registar.

1.2.2. Tretirajući pitanje poligamije Begović ju prvenstveno posmatra iz ugla društvenog konteksta jugoslavenskih muslimana kod kojih je ista rijetki izuzetak, pa čak i za te izuzetke smatra da su uglavnom uzrokovani posebnim okolnostima zbog kojih je supruga inicijator dodatnom braku svoga muža. Svakako, on predložava i šerijatsko-pravne mogućnosti implementacije poligamije, ali se na koncu određuje kao pobornik njenog potpunog ukidanja u praksi. Predstavljajući korake koji su postepeno doveli do skoro potpunog suzbijanja poligamnih brakova, Begović ističe pozitivan odjek zakonskih rješenja kojima su propisane novčane takse za svaki naredni brak, te praksu kadija koje su za takav čin zahtijevale opravdanje i materijalnu sposobnost muža. Osim o poligamiji, Begović piše i o konkubinatu za kojeg tvrdi da nije bio uopće prakticiran, te da u društvenom kontekstu nikada nije smatran prihvatljivim.

1.2.3. Pravo džebra ili ugovorenog braka od strane oca ili najbližeg muškog srodnika u ime maloljetnih, maloumnih ili ženskih lica nije predstavljalo prisutnu praksu jugoslavenskih muslimana osim u rjeđim slučajevima u minulim vremenima. Najčešće u praksi je bilo sklapanje braka maloljetnika, bilo s maloljetnikom ili starijom osobom. Međutim, bez obzira na zakonsku mogućnost zaključenja ovakvih brakova, svega

je 179 maloljetnih pojedinaca evidentirano da je bilo u braku u cijeloj Jugoslaviji, od kojih ni svi nisu bili muslimani jer je i kod drugih vjeroispovijesti navedeno bilo zabilježeno u praksi. Obrazlažući nadalje pravo džebra s aspekta šerijatskog prava, Begović nudi veoma široku studiju ovog pitanja naginjući stavu kojim osporava potrebu njegove primjene da bi na koncu zaključio da je isto potrebno zabraniti zakonskim regulativama, jer ne doprinosi suštini braka.

1.2.4. Detaljnom obrazloženju "puštanja" (talāk) Begović pristupa posebno ističući dvije najčešće okolnosti njegove zloupotrebe. Na prvom mjestu on primjećuje poteškoću dokazivanja puštanja koje ostaje samo na izjavi i koje nije zvanično zavedeno u sudski registar. Mogućnosti zloupotrebe takvoga stanja mogu da budu upriličene i od strane muža i od strane supruge. Međutim, ovom pitanju Begović pristupa shodno teoretskim mogućnostima koje nastoji razotkriti, ali ističe da se puštanje u praksi jugoslavenskih muslimana rijetko dešava, a i kada se desi, biva obavezno registrirano kod kadije. Osim prethodne okolnosti, Begović ukazuje na nestabilnosti braka uzrokovano mogućnošću jednostranog, laskog i bezrazložnog puštanja žene. Svakako, takvo puštanje nema oličenje moralnog čina, ali je ipak dozvoljeno, pa bi ga bilo nužno ograničiti i kadiji pružiti mogućnost njegovog osporavanja uslijed neopravdanosti zahtjeva. I u pogledu ove okolnosti Begović ističe praksu jugoslavenskih muslimana kod kojih su bezrazložna puštanja veoma rijetko zabilježena.

1.2.5. Pitanje sudskog razvoda Begović prezentira kroz dva podnaslova: razvod zbog neispunjavanja bračnih obaveza i razvod zbog teških bolesti. Pošto muž ženu može pustiti bez uplitanja suda, ova mogućnost je bitna za ženu koja nema iste takve predispozicije za raskid braka. Begović će ovom pitanju pristupiti obrazlažući stavove islamskih učenjaka prema kojima se za određen broj okolnosti može izreći sudski razvod

braka na zahtjev supruge. Radi preglednijeg prezentiranja, ovo je pitanje razradio pišući o sudskim razvodima uzrokovanim okolnostima muževog neispunjavanja obaveze izdržavanja žene, njegove impotencije, zbog zlostavljanja i uvreda te uslijed teških bolesti. Razmatranju sudskog razvoda braka Begović naširoko pristupa s obzirom na okolnosti unutar kojih se na području Jugoslavije zbog primjene određenih mišljenja hanefijskog mezheba nije prakticirao ovakav vid razvoda osim u rijetkim slučajevima,² a isti bi, prema njemu, trebao biti uveden u sudsku praksu.

1.3. Vakufska dobra

Nakon iznošenja osnovnih činjenica o važnosti i obimnosti institucije vakufa, naročito na području Bosne i Hercegovine, Begović detaljno piše o uvjetima valjanosti vakufa, njegovim učincima i vakufskoj upravi. Uvjete za valjanost vakufa Begović predstavlja osvrćući se na sposobnosti raspolaganja imovinom od strane samog osnivača, vrstu imovine koja može biti predmetom uvakufljenja, moguće korisnike i formalnosti koje se tiču samoga čina uvakufljenja. Uslijed prezentiranja učinaka vakufa na samu imovinu, Begović polazi od činjenice njegove trajne neotuđivosti od bilo koga i potrebi njegovog kontinuiranog oplemenjivanja uslijed kojeg ne vidi ništa loše u njegovoj opravdanoj transformaciji i zamjeni. Učinak vakufa naspram vakifa ogleda se u tome da od samog čina uvakufljenja on gubi sva ovosvjetska prava nad njom, dok predviđene institucije ili određene kategorije ljudi postaju njegovim daljnjim korisnikom. O organizaciji vakufske uprave Begović piše definirajući nadležnosti i obaveze svake od instanci, od mutevelije, vakufskog i kotarskog povjerenstva,

² Razvod braka nestale osobe je odobren okružnicom Vrhovnog šerijatskog suda u Sarajevu od 1985. godine, dok je 1923. godine isti sud prihvatio mišljenje imama Muhammeda prema kojem je dozvoljen razvod ženi čiji muž boluje od ludila, lepre ili gube.

saborskih tijela do zamišljene uprave za cijelo područje Jugoslavije.

1. 4. Šerijatsko sudstvo

Razvoj šerijatskog sudstva na području tadašnjih jugoslavenskih zemalja Begović razvrstava u pet vremenskih perioda:

- od osmanlijskog osvajanja do proglašenja zakona 7. džumadel-uhra 1281;
- od 7. džumadel-uhra 1281. do austrougarske okupacije Bosne i Hercegovine;
- od austrougarske okupacije do saveza Srba, Hrvata i Slovenaca;
- od saveza Srba, Hrvata i Slovenaca do proglašenja zakona 21. marta 1929;
- od 21. marta 1929. godine do vremena odbrane rada.

Za prvo razdoblje Begović ističe organizaciju sudstva na način da je nadležnost kadije na određenom području univerzalna za sve oblasti osim u slučaju personalnog statusa nemuslimana za koji se isti mogao obratiti i crkvenom ili *bet din*³ sudu ukoliko je to želio. Za žalbeni postupak bio je nadležan isti sudija ili šejhul-islam.

U drugom razdoblju, pored šerijatskih, ustanovljeni su i građanski sudovi u čiju nadležnost potpadaju sve oblasti osim ličnog statusa, nasljeđivanja mulk posjeda i vakufa. Žalbeni postupak za šerijatske sudove je ostao neizmijenjen, dok se na presude građanskog suda mogla uložiti žalba sudu glavnoga grada pokrajine.

Treće razdoblje je obilježeno austrougarskom okupacijom Bosne i Hercegovine. Begović ga opisuje periodom značajnih izmjena u oblasti sudstva. Osim zadržavanja građanskog i šerijatskog suda, dolazi do uspostave kaznenog. Najznačajniji iskorak Begović vidi u organiziranju dvostepenog šerijatskog sudstva. Nasuprot stanja u Bosni i Hercegovini srpskim aneksiranjem Makedonije i Sandžaka dolazi do potpunog ukidanja šerijatskih sudova, a nadležnost za rješavanje sporova iz ličnog statusa muslimana biva ustupljena nadležnom muftiji.

Begović u navedenom vidi pokušaj nametanja sudstva za muslimane po uzoru na crkveno.

Naredno razdoblje karakterizira uspostava monarhije sazdane na savezništvu Srba, Hrvata i Slovenaca. U ovom razdoblju Begović ne bilježi izmjene u organizaciji sudstva već opisuje dvostrano uređenje koje je bilo karakteristično i za prethodni period, ali ga izdvaja zbog nastojanja nove države u iznalaženju rješenja koje bi se jednoobrazno primijenilo na čitavo područje novoformirane kraljevine. Definirajući ponuđene modele, Begović ih svodi na tri moguća. Prvi, ukidanje vjerskih sudova i ustupanje nadležnosti personalnog prava građanskim sudovima. Ovaj model je za njega neprihvatljiv jer građanske sudije nemaju potrebno znanje o šerijatskim/vjerskim propisima da bi mogli o njima suditi. Drugi model je onaj koji se primjenjivao na područjima koje je u ranijem periodu aneksirala Srbija, a podrazumijeva nadležnost episkopa, muftija i biskupa u rješavanju sudskih sporova u oblasti personalnog statusa. U ovom modelu Begović nazire ekonomičnost sistema. Posljednji model o kojem piše jeste model po uzoru na Bosnu i Hercegovinu u kojoj dvostepeno šerijatsko sudstvo funkcionira naspram građanskog. Ovakav model bi mogao, prema Begoviću, biti primijenjen na svakom području gdje živi određen broj muslimana.

Posljednje razdoblje započinje primjenom *Zakona o uređenju šerijatskih sudova i o šerijatskim sudijama*, donesenog 21. marta 1929. godine, prema kojem je za čitavo područje Kraljevine Jugoslavije šerijatsko sudstvo uređeno po modelu austrougarskog, prethodno primjenjivanog u Bosni i Hercegovini, ali s dva odvojena Vrhovna suda, onog u Sarajevu i novog u Skoplju. O ovom periodu Begović opširno piše tumačeći zakonska rješenja ustanovljena donošenjem novog zakona,

jer potpuna primjena istoga je bila u fazi početne implementacije u vrijeme nastanka njegovog djela.

1.5. Kodifikacija šerijatskog prava

U ovom poglavlju Begović piše o pokušajima kodificiranja šerijatskog prava u Bosni i Hercegovini, ali i o općenitoj kodifikaciji šerijatskih propisa u nekim muslimanskim zemljama. Austrougarsku kodifikaciju ličnog statusa i nasljednog prava muslimana vidi kao pokušaj koji nije dobio zvaničnu implementaciju, pa nije ni imao značajniji odjek u sudskoj praksi. Njeno naredno stavljanje u fokus on primjećuje u energičnim nastojanjima propagiranja ideje kodifikacije od strane vrhovnih šerijatskih sudija, prije svih, hafiza Abdulaha Bušatlića. Kodifikacija se prema Begoviću treba realizirati na jedan od tri načina:

- Odstupanjem od mišljenja hane-fijske pravne škole kod rješenja koja nisu u skladu s društvenim okolnostima i primjena prihvatljivijih mišljenja drugih mezheba.
- Kombiniranjem najprihvatljivijih rješenja iz svih mezheba.
- Donošenjem novih rješenja (idžtihad).

Na osnovu iznesenih stavova primjetno je da Begović u kodifikaciji vidi mogućnost reforme šerijatskog prava, ali ne na temelju primjene jednog od prethodnih načina već sva tri, zavisno od slučaja do slučaja. Navedeno je vidljivo u njegovim razmatranjima oblasti koje bi, prema njemu, trebalo kodifikacijom reformirati, a to su pitanja: poligamije, prava džebra, puštanja, nasljednog prava, vakufa i sudske prakse. U pogledu poligamije i prava džebra, na stanovištu je da bi se isti mogli u potpunosti zabraniti. Problematična rješenja iz oblasti vakufskog prava bi se mogla nadomjestiti primjenom Halebijevih i Ibn 'Abidinovih mišljenja.⁴ Puštanje žene bi se moglo ograničiti na konkretne

³ Sud jevrejske zajednice u Osmanskoj državi na čijem čelu se nalazi lokalni rabin i čija nadležnost je ograničena na lični status. (Memišević 2019:132-133)

⁴ Riječ je o mišljenjima Ibrahima Halebije, koji dopušta preusmjeravanje vakufskih prihoda, i Ibn 'Abidina, koji drži da se vakifove odredbe ne mogu smatrati apsolutnima.

slučajeve, dok u pogledu dijela nasljedstva ženskih članova smatra da ne može doći do bilo kakve izmjene zbog kategoričkog kur'anskog određenja ovog pitanja. Spornu sudsku praksu, definiranu za suđenje odsutnom licu, uslijed kodifikacije bi bilo potrebno izmijeniti.

1.6. Zaključci

Begović svoj rad završava zaključcima u kojima stoji na stanovištu da

je njegov rad dao uvid u razvoj šerijatskog prava na području Jugoslavije, a zatim iznosi kritički stav spram aktuelnog stanja te iskazuje svoja očekivanja za reformama koje bi bilo poželjno u budućnosti sprovesti.

Zaključak

Doktorska disertacija Mehmeda Begovića veoma je vrijedan naučni rad koji je ostao skoro pa nepoznat

našoj javnosti. Njegov doktorski rad je postao referentno djelo koje je dobilo veliko priznanje na području na kojem je nastalo, što govori o autorovoj elokventnosti i njegovoj visokoj stručnosti i obrazovanosti. Ipak, za kulturnu historiju Bošnjaka posebna vrijednost Begovićeve disertacije leži u činjenici prema kojoj je to prvi doktorski rad jednog Bošnjaka iz oblasti šerijatskog prava, njegovog razvoja i uloge na području tadašnje Jugoslavije.

Literatura

- Begović, Mehmed (1930). *De l'Évolution du Droit Musulman en Yougoslavie*. Alžir: La Thipo-litho
- Begović, Mehmed (1992). "Autobiografija". U: *Zbornik za orijentalne studije*. Beograd: Srpska akademija nauka i umjetnosti, 7-18.
- Bousquet, Georges-Henri (1930). "Le droit musulman en Yougoslavie et son évolution d'après un livre récent", *Revue algérienne, tunisienne et marocaine*, Faculté de Droit d'Alger, XLVI: 203-206.
- Džananović, Ibrahim (1989). "Akademik dr. Mehmed Begović, povodom 85-godišnjice života i rada", *Islamska misao*, XI, 121: 4-5.
- Džananović, Ibrahim (1990). "Akademik prof. dr. Mehmed Begović (1904-1990)", *Glasnik Islamske zajednice*, LIII, 5: 167-171.
- Džananović, Ibrahim (1990). "Mehmed Begović (1904-1990)", *Preporod*, XXI, 484, 19.
- Hasani, Mustafa (2010). "Akademik Mehmed Begović". U: *Zbornik radova Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu*, Sarajevo: Fakultet islamskih nauka, 14/2010:149-168.
- Imamović, Mustafa (1991). "Akademik prof. dr. Mehmed Begović", *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, XXXVIII, 313-314.
- Karčić, Fikret (1992). "Begović, Mehmet (1904-1990) Bosna-Hersekli İslâm hukukçusu". U: *İslâm Ansiklopedisi*, Istanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 5: 341-342.
- Mahić, Amir (2016). *Doktorski rad Mehmeda Begovića: De l'Évolution du Droit Musulman en Yougoslavie*. Sarajevo: neobjavljena magistarska teza odbranjena na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu
- Memišević, Ehlimana (2019). *Sudovi: komparativna studija*. Sarajevo: Centar za napredne studije.
- Okić, Tayyib (1976). "Ord. Prof. Dr. Mehmed Begović (Belgrad) Yetmişinci Doğum Yılı Munasebetiyle". U: *İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, Istanbul: Edebiyat Fakültesi Besimevi, VI, 3-4: 183-196.

الموجز

ترجمة وعرض رسالة الدكتوراه للأكاديمي محمد بيغوفيتش

عامر ماهيتش

كانت رسالة الدكتوراه للأكاديمي محمد بيغوفيتش هي أول رسالة في الشريعة الإسلامية يكتبها مسلم أوروبي. وقد نوقشت ونشرت بعنوان: *De l'Évolution du Droit Musulman en Yougoslavie* تطور الأحكام الشرعية الإسلامية في يوغوسلافيا، وتحدثت الرسالة عن تطور المؤسسات الشرعية الإسلامية في المناطق التي كانت في ذلك الوقت ضمن مملكة يوغوسلافيا. نالت الرسالة من لجنة المناقشة الدرجة العظمى، وحصلت على جائزة جامعة الجزائر، وطُبعت في كتاب سنة 1930. تتكون رسالة الدكتوراه هذه من مقدمة وأربعة فصول وخاتمة، وتتناول الأحوال الشخصية للمسلمين، وأحكام الوقف، والقضاء الشرعي، وتدوين الشريعة الإسلامية. يسلط هذا المقال الضوء على ملاحظات الكاتب حول قيمة رسالة الدكتوراه للأكاديمي بيغوفيتش ويقدم نظرة عامة على محتواها بالكامل بدون مراجعة نقدية.

الكلمات الرئيسية: رسالة الدكتوراه، أحكام الشريعة الإسلامية، الوقف، القضاء الشرعي، تدوين الشريعة الإسلامية.

Summary

TRANSLATION AND A REVIEW OF THE DOCTORAL THESIS OF ACADEMIC MEHMED BEGOVIĆ

Mahić Amir

The doctoral thesis of Professor Mehmed Begović is the first work in the field of Sharia law written by a European Muslim. It was written and published under the title: *De l'Évolution du Droit Musulman en Yougoslavie*, and dedicated to the development of the institutions of the Sharia law in the region comprised by the Kingdom of Yugoslavia at the time. The doctoral studies commission board evaluated it with the highest grade. The University of Algeria also awarded it, and as such was published in the form of a book in 1930. Apart from the introduction and conclusion, the thesis comprises four chapters, discussing respectively: the personal status of Muslims, Waqf law, Sharia jurisprudence, and, finally, the codification of Shariah law. This article presents the author's view on the value and significance of the doctoral thesis of Academic Mehmed Begović, without an attempt to critically evaluate the content of the book here.

Keywords: Mehmed Begović, doctoral thesis, Sharia law, waqf, Sharia jurisprudence, codification of Sharia law